

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ В УКРАЇНІINSTITUTIONALIZATION OF THE PUBLIC POLICY
OF NATIONAL MEMORY IN UKRAINE

Трансформація українського суспільства в останні десять років сприяла зростанню інтересу громадськості до національної пам'яті й актуалізувала питання інституціоналізації публічної політики національної пам'яті. Національна пам'ять Українського народу є важливим чинником формування й утвердження української національної та громадянської ідентичності, сприяє єднанню суспільства та забезпечує національну безпеку держави. Метою цієї статті є дослідження інституціоналізації публічної політики національної пам'яті в Україні в період 2014-2024 років шляхом окреслення основних здобутків та визначення нагальних потреб. У статті доведено, що інституціоналізація публічної політики національної пам'яті в Україні в період 2014-2024 років загалом характеризується системністю та комплексністю. В ході дослідження визначено основні здобутки в інституціоналізації публічної політики національної пам'яті: прийнято низку законодавчих актів, що містять концептуальні основи політики та сформовано нормативно-правову базу, що регулює питання формування та реалізації публічної політики національної пам'яті; створено систему державних управлінських інституцій, що забезпечують формування та реалізацію політики; унормовано громадську участь у політико-управлінських процесах у сфері національної пам'яті; активізовано діяльність державних та громадських інституцій щодо інтеграції національної пам'яті України до європейської колективної пам'яті; формується в суспільстві розуміння невід'ємності політики національної пам'яті від безпекової політики держави, її важливої ролі у протистоянні російській агресії, в утвердженні української національної та громадянської ідентичності, в консолідації української політичної нації. Водночас, акцентовано увагу на необхідності подальшої інституціоналізації публічної політики національної пам'яті, зокрема, на прийнятті спеціального закону, що визначав би основні засади політики, забезпечував комплексне врегулювання питань її формування та реалізації.

Ключові слова: публічна політика національної пам'яті, публічне управління, національна пам'ять, національна ідентичність, громадянська ідентичність, інституціоналі-

зація, правове забезпечення, євроінтеграція, громадянське суспільство.

The transformation of Ukrainian society in the last ten years contributed to the growth of public interest in national memory and actualized the issue of institutionalization of the public policy of national memory. National memory of the Ukrainian people is an important factor in the formation and establishment of Ukrainian national and civic identity, contributes to the unity of society and ensures the national security of the state. The purpose of the article is to study the institutionalization of the public policy of national memory in Ukraine in the period 2014-2024 by outlining the main achievements and identifying urgent needs.

The article proves that the institutionalization of the public policy of national memory in Ukraine in the period 2014-2024 is generally characterized by systematicity and complexity. In the course of the study, the main achievements in the institutionalization of the public policy of national memory were identified: a number of legislative acts were adopted, containing the conceptual foundations of the policy, and a legal framework regulating the formation and implementation of the public policy of national memory was formed; a system of state management institutions was created to ensure the formation and implementation of policy; normalized public participation in political and administrative processes in the field of national memory; the activities of state and public institutions regarding the integration of the national memory of Ukraine into the European collective memory have been intensified; an understanding of the inseparability of the policy of national memory from the security policy of the state, its important role in resisting Russian aggression, in the affirmation of Ukrainian national and civic identity, and in the consolidation of the Ukrainian political nation is being formed in society. At the same time, attention was focused on the need for further institutionalization of the public policy of national memory, in particular, on the adoption of a special law that would determine the basic principles of the policy, ensure comprehensive regulation of issues of its formation and implementation.

Key words: public policy of national memory, public administration, national memory, national identity, civic identity, institutionalization, legal support, European integration, civil society.

УДК 32+35(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.4>

Власенко С.І.

к. іст. наук,
докторант кафедри публічної політики
Навчально-науковий інститут публічного
управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді. В останні десять років в українському суспільстві відбуваються трансформації, які за своєю значущістю в розвитку української нації та держави важко переоцінити. Вони сприяють зростанню інтересу громадськості до національної пам'яті й актуалізують питання інституціоналізації публічної політики у цій сфері. Адже в умовах сьогодення національна пам'ять Українського народу є важливим чин-

ником формування й утвердження української національної та громадянської ідентичності, сприяє єднанню суспільства та забезпечує національну безпеку держави.

Про роль трансформаційних процесів скажуть своє слово науковці майбутнього, а наразі пропонуємо аналітичний огляд інституціоналізації публічної політики національної пам'яті впродовж 2014-2024 років. Такий аналіз неможливий без розуміння впливу на

суспільно-політичні процеси в Україні низки внутрішніх та зовнішніх чинників: Євромайдан та Революція Гідності 2013-2014 рр.; російська агресія від лютого 2014 р. та розв'язана 24 лютого 2022 р. російською федерацією повномасштабна війна проти України; конституційне закріплення у лютому 2019 р. незворотності європейського і євроатлантичного курсу та набуття у червні 2022 р. статусу кандидата на членство в Європейському Союзі й початок у червні 2024 р. переговорів про вступ України до ЄС. На фоні цих подій в українському суспільстві відбувається утвердження, з одного боку, української національної та громадянської ідентичності, а з іншого – європейської ідентичності; формування колективного усвідомлення належності до української політичної нації та до європейської цивілізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання політики національної пам'яті в Україні в останні десять років зверталася значна кількість вітчизняних та іноземних дослідників. Серед загальної праць у різних галузях науки чи не найбільшого висвітлення отримали процеси декомунізації після прийняття так званого «декомунізаційного пакету» законів 9 квітня 2015 р. (О. Гриценко [12], А. Киридон [19], Д. Марплз [2], Б. Торнквіст-Плева та Ю. Юрчук [6], М. Юрій [40] та ін.). Також вивчалися питання переоцінки окремих історичних подій і явищ, що відіграють ключову роль у національній пам'яті Українського народу (Голодомору-геноциду 1932-1933 років [1], національно-визвольної боротьби за державну незалежність у ХХ столітті [8] та ін.). Під час повномасштабної російської війни все більше вітчизняних науковців звертають свою увагу на окремі аспекти політики національної пам'яті, зокрема щодо питань національної ідентичності (В. Борисенко [11], В. Пасічник [21]), національної консолідації у протистоянні ворогові (М. Сова та С. Деніжна [36]) тощо. У галузі публічного управління політику національної пам'яті студіювали А. Андріяш, Н. Громадська та О. Малікіна [9], О. Гук [13] В. Карлова [18], Д. Сачко [35] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наявних наукових праць, що стосуються питань національної пам'яті, засвідчив потребу в продовженні дослідження цієї тематики в контексті теоретико-методологічних засад формування та реалізації публічної політики у цій сфері.

Метою статті є дослідження інституціоналізації публічної політики національної пам'яті в Україні в період 2014-2024 років. Завдання статті полягає в окресленні основних здобутків та визначенні нагальних потреб в інститу-

ціоналізації публічної політики національної пам'яті в Україні.

Виклад основного матеріалу. В умовах суспільно-політичних трансформацій в Україні активізувалися питання щодо інституціоналізації публічної політики національної пам'яті, щодо вироблення концептуальних засад та стратегічних підходів до її формування і реалізації. Адже інституціоналізація забезпечує упорядкування, структурування, формалізацію та стандартизацію певних соціальних норм, стандартів, правил поведінки та відносин складових елементів публічного управління, що сприяє підвищенню результативності та ефективності публічної політики [15, с. 264; 37, с. 163]. Відповідно, можемо констатувати суттєві здобутки в публічній політиці національної пам'яті в період 2014-2024 років.

По-перше, *прийнято низку законодавчих актів, що містять концептуальні основи політики національної пам'яті.*

– Закони України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» [29], «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» [31], «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [23], що увійшли до так званого «декомунізаційного пакету законів» від 9 квітня 2015 р. Прийняття цих законів врегулювало найбільш гострі на той час питання національної пам'яті, що хвилювали українське суспільство, а також стало вагомим поштовхом до формування й утвердження української національної ідентичності та протистояння радянській ідентичності, що на той час продовжувала існувати серед певних категорій населення України. Закладені в них механізми конструювання національної пам'яті про боротьбу Українського народу за державну незалежність та подолання комуністичного тоталітарного минулого, сприяли відновленню історичної справедливості. Попри критичні зауваження від експертів та науковців у різних галузях [6; 22, с. 80; 39], декомунізаційні закони відіграли важливу роль в інституціоналізації політики національної пам'яті в Україні – вони склали основу правової бази врегулювання пам'яттєвої політики щодо актуальних та дискусійних питань української історії ХХ століття;

– Закон України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» (в редакції від 13 березня 2018 р. – внесення змін до відповідного закону від 17 квітня 1991 р.) [30]. Нова редакція закону (попри окреслені фахів-

цями певні недоліки та потреби в подальшому доповненні [17; 33, с. 89; 34, с. 24]) «перезавантажила» процес реабілітації у державі, що забезпечило справедливе вирішення низки питань стосовно відновлення прав громадян, постраждалих від репресій радянської влади;

– Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 р. [28]. У ньому всебічне вивчення і поширення в Україні та світі історії українського державотворення та боротьби за відновлення державності визначаються як один із напрямів громадсько-патріотичного виховання, що є складовою державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Цей закон є надзвичайно важливим для консолідації української політичної нації, особливо в умовах протистояння російському агресорові, що посягає на територіальну цілісність і суверенітет нашої держави та прагне знищити українську національну ідентичність;

– Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» від 21 березня 2023 р. [24]. У ньому вперше застосовано термін «деколонізація» (щоправда, визначення не надається) та визнано російську імперську політику злочинною, а пропаганду цієї політики та її символіки – заборонено. Також у законі передбачено терміни завершення очищення українського публічного простору від російської імперської та радянської / комуністичної символіки.

Разом з тим, наразі потребує прискорення правотворча діяльність органів публічної влади спільно з інститутами громадянського суспільства щодо прийняття спеціального законодавчого акта, який би безпосередньо регулював політику національної пам'яті в Україні. Така потреба особливо загострилася під час повномасштабної війни російської федерації проти України, адже політика національної пам'яті відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки держави. Український інститут національної пам'яті розробив і в січні та липні 2024 р. подавав на громадське обговорення проєкт Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» [20]. В ньому визначені правові основи політики національної пам'яті, її мету, основні принципи та завдання, суб'єкти політики та їх повноваження тощо. Варто наголосити, що в цьому законопроєкті закріплено два ключових положення щодо політики національної пам'яті: 1) вона сприяє консолідації Українського народу навколо спільного мину-

лого; 2) вона є складовою основою національної безпеки України, важливим чинником формування суспільного імунітету проти порушень прав людини. Виходячи з вище зазначеного, вбачається доцільним включити до основних принципів політики національної пам'яті пріоритетність захисту національних інтересів.

По-друге, створено нормативно-правову базу, що забезпечує формування і реалізацію публічної політики національної пам'яті, у тому числі регулює суспільні відносини у цій сфері та визначає участь основних суб'єктів у політико-управлінських процесах. Нормативно-правова база представлена законами України, постановами Верховної Ради України, указами та розпорядженнями Президента України, розпорядженнями та постановами Кабінету Міністрів України, актами міністерств та центральних органів виконавчої влади, а також актами органів місцевого самоврядування. Їх умовно можна поділити на:

– акти організаційного та регуляторного характеру, що стосуються питань утворення, складу, структури, діяльності відповідних органів публічної влади, державних установ, організацій та підприємств, інститутів громадянського суспільства тощо, які забезпечують формування та реалізацію публічної політики національної пам'яті;

– акти комеморативного та меморіалізаційного характеру, що забезпечують проведення заходів із відзначення історичних подій та ювілеїв видатних діячів, вшанування й увічнення пам'яті героїв та жертв трагедій, створення місць пам'яті, встановлення пам'ятників та пам'ятних знаків тощо. Наприклад, це нормативно-правові акти, що стосуються питань вшанування пам'ятних історичних подій та ювілеїв видатних діячів. Суб'єктами нормотворчості у цих питаннях на державному рівні виступають Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України, а на локальному – органи місцевого самоврядування. Відповідно до «Порядку підготовки та подання на погодження Урядові пропозицій щодо відзначення пам'ятних дат і ювілеїв», до таких пропозицій відносяться дати та ювілеї, які мають суспільно-політичне, історичне або культурне значення для держави, у тому числі щодо відзначення річниць заснування населених пунктів або інших адміністративно-територіальних утворень з огляду на їх роль у становленні та утвердженні української державності [25]. У 2015 р. було відновлено практику прийняття Верховною Радою України постанов про відзначення пам'ятних дат та ювілеїв на рік (запроваджену в 2008 р., однак призупинену в 2010-2014 рр.). Кількість визначених у них для

відзначення на державному рівні дат в останні роки суттєво зросла: 2015 р. – 67, 2016 р. – 100, 2017 р. – 104, 2018 р. – 199, 2019 р. – 157, 2020 р. – 182, 2021 р. – 270, 2022 р. – 320, 2023 р. – 212, 2024 р. – 379, 2025 р. – 505 [16].

Крім того, окрему групу складають нормативно-правові акти, що встановлюють державні свята, які стосуються національних традицій, історії державотворення, історичної пам'яті про спільне минуле, а також героїчних подій сучасності. Наразі в Україні щороку відзначається понад 20 державних свят, які стосуються національної пам'яті Українського народу: День Соборності України 22 січня, День Героїв Небесної Сотні 20 лютого, День Української Державності 15 липня, День Українського козацтва та День захисників і захисниць України 1 жовтня й ін. В основу цих державних свят закладено національну ідею, державницькі традиції та історичну пам'ять. На думку вітчизняних науковців, важливим при цьому є переведення українського національного чинника у державний. Зокрема, В. Пасічник вважає за необхідне формування в державі повноцінного українського національно-культурного середовища [21, с. 26]. Таким чином, державні свята відіграють важливу роль у політиці національної пам'яті, адже вони покликані сприяти утвердженню української громадянської ідентичності, консолідації Українського народу та формуванню патріотично налаштованого суспільства.

Водночас, аналіз нормативно-правової бази щодо державних свят та комемораційних заходів дає підстави стверджувати про необхідність законодавчого врегулювання визначення цілісної політики стосовно цих питань. Зважаючи на історичне минуле України, в якому присутня велика кількість трагічних подій, що мали вплив на формування національної ідентичності, варто приділити більше уваги на вибудування цілісної публічної політики пам'яті щодо таких подій. Крім того, сьогодні особливо актуальним є унормування та прийняття управлінських рішень щодо конструювання публічної політики національної пам'яті про сучасну російсько-українську війну (про героїчну боротьбу українського народу за державну незалежність та про злочини проти людяності, вчинені росією на території України).

По-третє, створено та унормовано функціонування системи державних управлінських інституцій, що забезпечують формування та реалізацію політики національної пам'яті.

Центральним органом виконавчої влади, що формує та реалізує політику національної пам'яті у державі, є Міністерство культури

та інформаційної політики України, яке діє через центральний орган виконавчої влади – Український інститут національної пам'яті (УІНП). Основним завданням УІНП є реалізація та участь у формуванні державної політики у сфері відновлення і збереження національної пам'яті українського народу, а також у формуванні національної свідомості громадян України [14]. Реалізуючи державну політику національної пам'яті, УІНП забезпечує організацію всебічного вивчення історії українського державотворення та боротьби українського народу за відновлення державності та за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, а також історичної спадщини корінних народів та національних меншин, які проживають в Україні; здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, Української революції 1917-1921 років, воєн, жертв злочинів комуністичного тоталітарного режиму; популяризацію в Україні та у світі національної історії та її особистостей, а також подолання історичних міфів.

В умовах повномасштабної війни в УІНП відбулися зміни у визначенні пріоритетних напрямів діяльності, викликані необхідністю вирішувати особливо важливі проблеми щодо забезпечення національної безпеки держави. Зокрема, серед першочергових завдань виокремлюються: інформаційна підтримка сил спротиву російській агресії, збереження пам'яті про російсько-українську війну, вшанування її жертв та увічнення героїв; протидія російській дезінформації, передусім подолання історичних міфів, що поширюються російською пропагандою у світі з метою обґрунтування та виправдання вторгнення в Україну; переосмислення російського імперського та радянського / комуністичного тоталітарного минулого України; сприяння позбавленню українського публічного простору колоніальної символіки тощо.

УІНП має досить розгалужений апарат управління, що охоплює питання інституційного, аналітичного, інформаційного, просвітницького забезпечення політики національної пам'яті. Повноваження Інституту поширюються на всій території України й здійснюються безпосередньо та через міжрегіональні територіальні органи – міжрегіональні відділи. Від 2019 р. діяло п'ять міжрегіональних відділів УІНП: Західний з центром у м. Львів (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області); Південний – м. Одеса (Миколаївська, Одеська, Херсонська області та Автономна Республіка Крим); Південно-

східний – м. Дніпро (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська області); Північно-східний – м. Харків (Луганська, Полтавська, Сумська, Харківська, Чернігівська області); Центральний – м. Вінниця (Вінницька, Житомирська, Київська, Хмельницька, Черкаська області). Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 травня 2024 р., 1 квітня 2024 р. їх було реорганізовано і створено два міжрегіональні територіальні органи УІНП: Перший міжрегіональний територіальний відділ (об'єднано Західний, Південний і Центральний відділи) та Другий міжрегіональний територіальний відділ (об'єднано Південно-східний і Північно-східний відділи) [27]. Наразі процес передачі повноважень триває.

На нашу думку, управлінська система у сфері національної пам'яті потребує децентралізації та розширення на локальному рівні. Доцільним вбачається створення обласних відділів УІНП. Їхня діяльність має враховувати специфіку регіону та вибудовуватися на партнерстві з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також місцевими громадськими організаціями та представниками бізнесу. Такі відділи мають відігравати провідну роль у деокупації українських територій, що сьогодні захоплені російськими збройними формуваннями.

Крім того, зростання ролі політики національної пам'яті в останні роки дає підстави для актуалізації питання щодо розширення повноважень УІНП та його безпосереднього підпорядкування Кабінету Міністрів України (в такому статусі Інститут існував у 2006-2010 рр.).

По-четверте, унормовано діяльність інститутів громадянського суспільства та забезпечено умови їхньої участі в політико-управлінських процесах, у тому числі й у сфері національної пам'яті.

У Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021-2026 роки, затвердженій Указом Президента України від 7 вересня 2021 р., передбачається створення сприятливих умов для підтримання в суспільстві громадської ініціативи та самоорганізації, формування та діяльності інститутів громадянського суспільства, налагодження партнерської взаємодії між ними та органами державної влади й місцевого самоврядування [26]. Таким чином, взято орієнтир на побудову партнерських відносин між суспільством і державою, що передбачають участь інститутів громадянського суспільства та громадян в усіх етапах публічної політики на національному, регіональному та

місцевому рівнях, що є одним із вагомих чинників демократії.

Законодавством України передбачено різноманітні інструменти громадської участі у політико-управлінських процесах та форми взаємодії органів публічної влади й інститутів громадянського суспільства, у тому числі врегульовано безпосередню участь громадських організацій у розробленні нормативно-правових актів та у прийнятті управлінських рішень щодо формування і реалізації публічної політики національної пам'яті. На сьогодні маємо позитивний досвід співпраці органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства у сфері національної пам'яті (див. [7]). Як приклад можемо назвати об'єднання провідних громадських організацій та експертів України «Коаліція Реанімаційний Пакет Реформ», в якому питаннями національної пам'яті здебільшого займається громадська організація «Центр досліджень визвольного руху», що є дієвим багаторічним лідером у цій сфері.

Дійсно, сьогодні в Україні спостерігаються суттєві зрушення щодо сталого розвитку громадянського суспільства та долучення громадських об'єднань до політики національної пам'яті. Однак, залишається потреба в посиленні державної підтримки та стимулюванні громадської ініціативи у сфері національної пам'яті, в налагодженні партнерських відносин між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства тощо. Варто приділяти більше уваги дотриманню громадськими організаціями, що виступають суб'єктами публічної політики національної пам'яті, принципів прозорості під час участі в політико-управлінських процесах. Прозорість забезпечує поінформованість громадян щодо діяльності громадських об'єднань та доступність громадськості до інформації, а також її своєчасність, достовірність, повноту, зрозумілість тощо. Застосування принципу прозорості у діяльності інститутів громадянського суспільства є обов'язковою умовою існування розвинутої демократії.

По-п'яте, налагоджено дво- та багатостороннє партнерство українських державних і громадських інституцій пам'яті з відповідними іноземними та міжнародними урядовими інституціями та неурядовими організаціями.

Наразі на державному рівні Україна має двосторонні відносини в питаннях політики пам'яті, закріплені угодами між відповідними органами державної влади, державними установами та іншими інституціями. Так, Служба безпеки України уклала договори з Інститутом національної пам'яті – Комісією

з розслідування злочинів проти польського народу Республіки Польщі (3 серпня 2009 р.), Інститутом досліджень тоталітарних режимів та Архівом справ держбезпеки Чеської Республіки (14 грудня 2009 р.), Інститутом національної пам'яті Словацької Республіки (20 лютого 2020 р.); Державна архівна служба України – з Інститутом досліджень тоталітарних режимів та Архівом справ держбезпеки Чеської Республіки (4 лютого 2020 р.); Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті – з Інститутом досліджень тоталітарних режимів Чеської Республіки (19 лютого 2021 р.), Естонським інститутом історичної пам'яті (14 грудня 2021 р.), Литовським центром вивчення геноциду (6 грудня 2022 р.) тощо.

Успішним прикладом багатостороннього міжнародного партнерства України є багаторічна (від 2012 р.) участь у провідній міжнародній неурядовій організації «Платформа європейської пам'яті та сумління», яка об'єднує 72 державних і громадських інституції пам'яті з 24-х країн Європи і Північної Америки [3]. Від України в ній діють 6 інституцій: Центр дослідження визвольного руху, Меджліс кримськотатарського народу, Український інститут національної пам'яті, Національний музей Голодомору-геноциду, Фонд збереження історії Майдану, Галузевий державний архів УІНП. В межах участі у Платформі вирішуються питання щодо подолання комуністичного тоталітарного минулого і засудження злочинів комуністичного режиму, а після 2014 року – протистояння російській агресії та засудження злочинів російської федерації в Україні. Спочатку Платформою неодноразово піднімалося питання перед Європейським Парламентом, Радою ЄС, Радою Європи та перед європейською спільнотою загалом про порушення прав і свобод громадян, здебільшого кримських татар, в анексованому росією Криму. А після повномасштабного вторгнення Платформа засудила російську агресію та її військові злочини, активізувала питання протистояння російській дезінформації, підтримує український народ у його боротьбі за незалежність держави.

Проте, наразі залишається потреба у посиленні інтеграції української національної пам'яті до європейського пам'яттєвого простору (особливо після набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС). Приємно відмітити розуміння необхідності проведення євроінтеграційної політики у сфері національної пам'яті і державою, і суспільством. Зокрема, про важливість цього питання свідчить включення його до Плану відновлення

України, розробленого під керівництвом Національної ради з відновлення України від наслідків війни при Президентові України та презентованого у липні 2022 р. на Міжнародній конференції з питань відновлення України в м. Лугано (Швейцарія). У Плані серед ключових викликів, що потребують вирішення у сфері національної пам'яті, визначено також забезпечення інтегрування українського історичного нарративу в колективну пам'ять громадян країн-членів ЄС, НАТО та в глобальному контексті [32].

Грунтовні пропозиції щодо розв'язання ключових проблем у сфері національної пам'яті в питаннях інтеграції до європейського пам'яттєвого простору були розроблені Коаліцією Реанімаційний Пакет Реформ спільно з партнерами. На початку 2023 р. вони були запропоновані на огляд широкому загалу у вигляді документа «Бачення України: реформування та відновлення соціально-гуманітарної сфери у перспективі 2030 року» [10]. Зокрема, пропозиції включали наступні дії: розроблення Стратегії з просування України у європейському просторі пам'яті; посилення міжнародної активності української наукової та культурної спільноти, залучення університетів та музеїв до розробки заходів за кордоном; сприяння залученню іноземних фахівців до вивчення історії тоталітаризму, російського імперіалізму та української історії; вступ українських інституцій до європейських мереж, які діють у сфері пам'яті та культури; формування та реалізацію програм із підвищення обізнаності з історією України та заходів із забезпечення інтегрування українського історичного нарративу в колективну пам'ять громадян країн-членів ЄС, НАТО та в глобальному контексті; включення інформації про Україну в шкільні курси історії та географії європейських країн, а українських тем у публічний історичний простір європейських країн (музеї, топоніміка, меморіальні об'єкти, меморіальні заходи); інтеграція важливих європейських пам'ятних дат до українського державного календаря та запровадження важливих українських пам'ятних дат до європейського календаря тощо.

Варто відмітити, що окремі пропозиції уже були частково реалізовані раніше. Наприклад, участь у Платформі європейської пам'яті та сумління; визнання Голодомору 1932-1933 років геноцидом українського народу багатьма країнами Європи, а також Європейським Союзом та Радою Європи; визнання європейською спільнотою належності до української нації видатних митців світового рівня тощо. В червні 2024 р. Україна стала членом Обсерваторії з викладання історії в Європі, яка є Розширеною

частковою угодою Ради Європи, що покликана сприяти якійсь освіті з метою покращення розуміння демократичної культури (наразі об'єднує 17 держав-членів та 3 держави-спостерігачі [4]). Зокрема, відомості про Україну увійшли до Загального звіту про стан вивчення історії в державах-членах, оприлюдненому Обсерваторією в листопаді 2023 р. (том 2, стор. 136-141) [5]. А в лютому 2024 р., з метою широкого й об'єктивного висвітлення української історії у навчальній літературі європейських країн, Міністерство культури та інформаційної політики України надало Обсерваторії з викладання історії в Європі інформаційний бюлетень з історії України [38]. Наразі в інтеграції національної пам'яті до європейської колективної пам'яті спостерігається активний пошук нових можливостей як на державному рівні, так і за участі інститутів громадянського суспільства.

Висновки. За результатами дослідження можемо зробити висновок, що інституціоналізація публічної політики національної пам'яті в Україні в період 2014-2024 років загалом характеризується системністю та комплексністю. В цьому напрямку спостерігаються досить суттєві здобутки, які стосуються правового та інституційного забезпечення, зокрема:

- прийнято низку законодавчих актів, що містять концептуальні основи політики національної пам'яті;

- створено нормативно-правову базу, що регулює питання формування та реалізації публічної політики національної пам'яті, у тому числі визначає участь у політико-управлінських процесах суб'єктів, які представляють і державу, і громадянське суспільство;

- створено та унормовано функціонування системи державних управлінських інституцій, що забезпечують формування та реалізацію політики національної пам'яті на всіх рівнях;

- унормовано умови діяльності інститутів громадянського суспільства та забезпечено громадську участь у політико-управлінських процесах у сфері національної пам'яті, у тому числі розширено інструментарій їх безпосередньої участі та співпраці з органами публічної влади.

Маємо також певні досягнення у відповідь на сучасні виклики:

- активізовано діяльність державних та громадських інституцій на міжнародному рівні, а також визначено подальші перспективи щодо інтеграції національної пам'яті України до європейської колективної пам'яті;

- формується в суспільстві розуміння невід'ємності політики національної пам'яті від безпекової політики держави, її важливої

ролі у протистоянні російській агресії, в утвердженні української національної і громадянської ідентичності та в консолідації української політичної нації.

Водночас, суспільно-політичний розвиток держави визначає необхідність подальшої інституціоналізації публічної політики національної пам'яті та актуалізує суспільно важливі проблеми і потреби. Серед нагальних потреб сьогодні постає прийняття спеціального закону, який визначав би основні засади політики національної пам'яті в Україні, забезпечував комплексне врегулювання питань її формування та реалізації. Не менш важливими є питання зовнішньополітичного характеру щодо представленості української національної пам'яті в європейській колективній пам'яті, що розширить можливості заявити про себе, відстояти власні національні інтереси, самостійно розповісти історію Українського народу і таким чином не допустити її фальсифікації, що гарантує національну безпеку в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Coulson J. The Holodomor in Collective Memory: Constructing Ukraine as a Post-Genocide Nation. *The General Assembly Review*. 2021. № 1. P. 1-15. URL: <https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/tgareview/article/download/10421/11096/26979>

2. Marples David R. Decommunization, Memory Laws, and "Builders of Ukraine in the 20th Century". *Acta Slavica Iaponica*. 2018. Tomus 39. P. 1-22. URL: <https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/publictn/acta/39/pp.%201%E2%80%939322.pdf>

3. Member organisations. Platform of European Memory and Conscience. URL: <https://www.memory-andconscience.eu/members/>

4. Member states. Observatory on History Teaching in Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/observatory-history-teaching/member-states>

5. Ohte General Report on the state of history teaching in Europe. Volume 2 – Country sheets. URL: <https://rm.coe.int/2024-05-ohte-general-report-vol-2-provisional/1680afaa23>

6. Törnquist-Plewa B., Yurchuk Y. Memory politics in contemporary Ukraine: Reflections from the postcolonial perspective. *Memory Studies*. 2019. № 12(6). P. 699-720. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1750698017727806>

7. Vlasenko S., Honiukova L., Verbovyi O., Shkabko S. Participation of Civil Society Organizations in the Public Policy of National Memory in Ukraine. *International Journal of Religion*. 2024. № 5 (3). P. 288-300. URL: <https://ijor.co.uk/ijor/article/view/3354/1847>

8. Yurchuk Y. Reordering of Meaningful Worlds: Memory of the Organization of Ukrainian Nationalists and the Ukrainian Insurgent Army in Post-Soviet Ukraine. (*Stockholm Studies in History* 103; *Södertörn Doctoral Dissertations* 101). Stockholm: Stockholm University, 2014. 313 p.

9. Андріяш В.І., Громадська Н.А., Малікіна О.А. Політика пам'яті як напрямок публічної політики сучасної держави. Вчені записка Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 18-22.

10. Бачення України: Реформування та відновлення соціально-гуманітарної сфери в перспективі 2030 року. Київ, 2023. URL: <https://docs.google.com/document/d/1VeqQarjD2NbYzJr6rd5G4k5jGkrNSeWC/edit>

11. Борисенко В. Дискусійні проблеми національної ідентичності під час російсько-української війни у XXI столітті. Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. 2022. Вип. 68. С. 7-13.

12. Гриценко О.А. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМ України, 2019. 320 с.

13. Гук О. Політика національної пам'яті у відкритому суспільстві (український контекст). Ефективність державного управління. 2016. Вип. 1/2 (46/47). Частина 1. С. 23-30.

14. Деякі питання Українського інституту національної пам'яті: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 2014 р. № 684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2014-%D0%BF#Text>

15. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В.М. Князев (співголова), І.В. Розпутенко (співголова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. 748 с.

16. Законодавство України. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

17. Захаров Є. Короткий аналіз нової редакції закону про реабілітацію жертв політичних репресій. Права людини в Україні: Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. 27 квітня 2018 р. URL: <https://khp.org/1524837609>

18. Карлова В.В. Публічна політика у сфері відновлення історичної пам'яті. Публічне управління: термінологічний словник / уклад.: В.С. Куйбіда, М.М. Білінська, О.М. Петрос та ін.; за заг. ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білінської, О.М. Петрос. Київ: НАДУ, 2018. С. 139.

19. Киридон А.М. Декомунізація в Україні: природа та сутнісні характеристики процесу. Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри. 2017. Вип. 6. С. 157-163.

20. Обговорення проєкту ЗУ «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу». URL: <https://uinp.gov.ua/zvernennya-i-zapytu/konsultaciyi-z-gromadskistyuu/elektronni-konsultaciyi-z-gromadskistyuu/obgovorennya-proyektu-zu-pro-zasady-derzhavnoyi-polityku-nacionalnoyi-pamyati-ukrayinskogo-narodu>

21. Пасічник В.М. Теоретичні основи державного управління у сфері формування національної ідентичності. Демократичне врядування. 2023. Вип. 1(31). С. 24-36. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/jun/30657/nadoi-26-38.pdf>

22. Покатаєв П.С. Процеси декомунізації в Україні: сучасні проблеми та перспективи подальшої реалізації. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 2. С. 78-81.

23. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 9 квітня 2015 р. № 317-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>

24. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії: Закон України від 21 березня 2023 р. № 3005-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>

25. Про затвердження Порядку підготовки та подання Кабінетові Міністрів України на погодження пропозицій щодо відзначення пам'ятних дат і ювілеїв: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2003 р. № 1249. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1249-2003-%D0%BF#Text>

26. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: Указ Президента України від 7 вересня 2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>

27. Про оптимізацію діяльності міжрегіональних територіальних органів Українського інституту національної пам'яті: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 травня 2024 р. № 422-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-2024-%D1%80#Text>

28. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

29. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті: Закон України від 9 квітня 2015 р. № 314-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text>

30. Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років: Закон України від 17 квітня 1991 р. № 962-XII (назва в редакції 13 березня 2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-12#Text>

31. Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років: Закон України від 9 квітня 2015 р. № 315-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-19#Text>

32. Проект Плану відновлення України: Матеріали робочої групи «Культура та інформаційна політика». Липень 2022 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/culture-and-information-policy.pdf>

33. Проць О.Є., Копельців-Левицька Є.Д. Правове регулювання реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму в Україні (1991-2023 рр.). Нове українське право. 2023. Вип. 2. С. 81-91.

34. Рожкова Л.І. Законодавче регулювання процесу реабілітації жертв політичних репресій тоталітарного режиму. Приватне та публічне право. 2018. № 2. С. 22-25.

35. Сачко Д. Історична пам'ять як предмет державного регулювання у сучасному суспільно-політичному вимірі України. Таврійський науковий вісник.

Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. № 3. С. 116-123.

36. Сова М.О., Деніжна С.О. Державно-правова політика історичної пам'яті як інструмент консолідації народів у протидії неоімперіалізму. Філософські та методологічні проблеми права. 2022. № 1 (23). С. 70-77.

37. Сорока С.В., Лізаковська С.В. Особливості інституціоналізації співпраці органів публічного управління з організаціями громадянського суспільства. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2021. № 2 (77). С. 161-169.

38. Україна передала європейцям бюлетень з викладання історії України в ЄС. Освіта.

UA. 23 лютого 2024 р. URL: <https://osvita.ua/school/91507/>

39. Щодо Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Висновок Венеціанської комісії №823/2015 та БДІПЛ № FOE-UKR/280/2015. 21 грудня 2015 р. CDL-AD(2015)041. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/f/216291.pdf>

40. Юрій М. Цивілізаційні зміни на пострадянському просторі і декомунізація суспільства. Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2022. № 45. С. 247-254.